

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Факультет соціології

Інститут соціології НАН України

Соціологічна асоціація України

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

**Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та
соціологічні дослідження в умовах війни**

Матеріали

**XX Ювілейної Міжнародної науково-практичної
конференції**

«Проблеми розвитку соціологічної теорії»

Київ, 1-2 грудня 2023 року

УДК 316.1

П78

Рекомендовано до друку вченою радою факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №12 від 24 квітня 2024 року)

П78 Проблеми розвитку соціологічної теорії: Війна, насильство та суспільні порядки. Матеріали XX Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни», 1–2 грудня 2023 року (м. Київ) / за ред. д. соц. н. Юрія Савельєва, к. ф. н. Ольги Іващенко, к. соц. н. Олени Вілкової, д. соц. н. Людмили Малес, к. соц. н. Артемія Дейнеки, д. соц. н. Олега Мазурика / Наукове видання / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології. – К.: «Наукова столиця», 2024. – 329 с.

ISBN 978-617-7649-92-1

У збірці представлено наукові доповіді та інші матеріали учасників XX Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни», (м. Київ, 1–2 грудня 2023 року).

Для наукових працівників, аспірантів, викладачів і студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціологія», а також усіх, хто цікавиться питаннями розвитку сучасної соціологічної науки.

ISBN 978-617-7649-92-1

© Факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024

© Інститут соціології Національної академії наук України, 2024

© Соціологічна асоціація України, 2024

Катаєв Станіслав

Культурна та соціальна маргінальність українських біженців за кордоном: проблемне поле досліджень..... 157

Коваліско Наталія, Мікула Анастасія

Соціолого-статистичний аналіз міграційних процесів в умовах російсько-української війни160

Комих Наталія

Соціальні контексти формування «цивільного класу» як фундаменту повоєнного розвитку українського суспільства 165

Кріжік Катерина

Чинники формування життєвих планів вимушених українських мігрантів168

Кузьмін Віктор

Соціальні та психологічні чинники формування професійної кар'єри особистості..... 172

Кутюк Володимир

Дослідження особливостей праці «домашніх працівників» та стан реалізації їхніх трудових прав..... 177

Мацко-Демиденко Ірина

Повсякденність студентської молоді в умовах війни: новий формат звичності..... 181

Подшивалкіна Валентина

Повсякденна реальність і праксеологічні вектори особистої безпеки українців185

Позднякова-Кирбят'єва Еліна, Мосаєв Юрій

Особливості реалізації програм професійної реабілітації ветеранів на національному та регіональному рівнях188

Рахманов Олександр

Українські мігранти в європейських країнах: процеси інтеграції та адаптаційні проблеми 191

Смакота Вікторія

Цифровий ринок праці: можливості та перспективи України 195

Соколовський Іван

Форми зайнятості в умовах війни: гнучкість як нова соціально-трудова реальність 199

Позднякова-Кирбят'єва Еліна¹

Email: cobrian1982@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-380X>

Мосаєв Юрій²

Email: klok5000@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6638-3265>

Особливості реалізації програм професійної реабілітації ветеранів на національному та регіональному рівнях

Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни. Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни», 1-2 грудня 2023 року (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології). – К.: Видавництво «Наукова столиця», 2024. – 329 с.

Російське повномасштабне вторгнення сприяло кількаразовому збільшенню кількості українців та українок, що сьогодні боронять українські кордони. Зважаючи на те, що військові дії продовжуються на території України вже понад півтора року, то особливої актуальності набула проблема адаптації українських ветеранів до умов мирного життя. Зазначена проблема актуалізувалась вже в перше півріччя військового конфлікту, є актуальною на сьогодні, а у поствоєнний період зазначена проблема буде загострюватись.

Станом на 1 серпня 2023 року до Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) занесено інформацію про ветеранів війни у кількості 908832 осіб [1]. Тобто вже на кінець літа 2023 року кількість ветеранів бойових дій наблизилась до цифри у 1 млн. Зважаючи на важкість бойових зіткнень на лінії фронту можна констатувати збільшення кількості ветеранів до числового проміжку від 2 до 3 млн чоловік. Зазначений числовий проміжок орієнтовний, але вже сам розмах цифр говорить про грандіозність виклику як ветеранів як для соціальної групи так і для всього українського суспільства. Складність полягає як в масштабах кількості ветеранів, які потребуватимуть адаптації та реабілітації так і в тому, що через брак досвіду та відсутності налагодженої системи надання допомоги ветеранам. Значущим фактором є і те, що з одного боку ветерани потребують комплексної реабілітації та адаптації, а з іншого боку кожному з ветеранів необхідно вибрати власний пріоритет за яким він бажає пройти поглиблену реабілітацію. Вибір зазначеної напрямку та форм реабілітації буде обрано ветераном після консультації з експертами в сфері реабілітації.

Серед напрямів реабілітації, які будуть затребуваними в процесів реабілітації ветеранів будуть: медична реабілітація, психологічна реабілітація, соціальна реабілітація, фізична реабілітація та професійна

¹ Доктор соціологічних наук, професор, проректор з освітнього процесу та інвестиційної діяльності, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР.

² Кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР.

реабілітація. Затребуваність зазначених напрямів реабілітації викликана тим, що значна кількість ветеранів мають проблеми з загостренням хронічних захворювань, проблемами викликаними пораненнями, контузіїми та іншими проблемами зі здоров'ям. Крім медичної реабілітації ветерани повинні мати змогу на відновлення власних фізичних навичок через технології фізичної реабілітації. Обстановка на фронті сприяє психічному травмуванню та подальшому розвитку посттравматичного синдрому. Тому важко переоцінити важливість для ветеранів психологічної допомоги. Поряд з психологічною реабілітацією дуже важливим напрямом є соціальна реабілітація на яку розраховують ветерани так як тільки вона дасть можливість ветеранам відновити власні соціальні навички. Зазначені послуги можуть надаватися як в комплексі так і нарізно в залежності від порад та консультацій лікарів, психологів і соціальних працівників.

Незважаючи на важливість всіх перелічених напрямів реабілітації, що повинні зіграти важливу роль в реабілітаційному процесі ветеранів слід відзначити професійну реабілітацію. Так як важливість професійної діяльності для будь-якої активної людини важко переоцінити. Час проведений у лавах ЗСУ та інших підрозділів, що боронять та боронили українські кордони сприяв освоєнню професійних військових навичок, що є дуже цінними у військовий час, але у мирному житті вони не завжди можуть давати можливість заробляти необхідні кошти для функціонування себе та підтримки на належному рівні функціонування членів родини. Тому до професійної реабілітації ветеранів можна залучати виходячи із двох концепцій. Перша концепція передбачає відновлення та вдосконалення навичок за основних фахом. Під основним фахом ми розуміємо набір фахових компетентностей, що була притаманною ветерану до служб в ЗСУ та споріднених міліарних утвореннях та реалізувався на практиці. Іншою концепцією професійної реабілітації може бути формування професійних компетентностей за напрямом, що не був реалізованим ветераном на практиці. В даному випадку може йти мова про напрям, який є важливим для ветерана і він зацікавлений в освоєнні його за внутрішніми переконаннями. Подібний стан речей формує високий рівень зацікавленості та мотивації в освоєнні саме цієї освітньо-реабілітаційної програми. Альтернативною моделлю зазначеного процесу є випадок, коли ветеран не має мотивації конкретної освітньо-реабілітаційної програми, але має зацікавленість в освоєнні певної професії, яка б могла сприяти його подальшому довгостроковому працевлаштуванню з перспективою отримання гідної оплати праці, соціального пакету та інших факторів соціальної стабільності. Тому векторність вибору професійного напрямку освітньо-реабілітаційної програми може бути зумовлена порадами експертів та наявними діючими освітньо-реабілітаційними програмами, що представлені на ринку відповідних програм та їх доступністю. Зазначена модель дарує нам альтернативу та можливість для розширення практик в сфері професійної реабілітації ветеранів, але з іншого боку ефективність цієї моделі залежить від рівня наповненості ринку освітньо-реабілітаційних програм на ринку. Це

важливо так як у випадку низького рівня наповненості спеціалізованими освітніми програмами ветерани будуть вимушені освоювати освітні програми до яких в них не має і хисту, ні мотивації до їх освоєння. Саме для того щоб мінімізувати подібну можливість вже сьогодні слід наповнювати ринок послуг з професійної реабілітації освітніми програмами різної спрямованості та інтенсивності.

Постановою від 3.10 2023 року КМУ на території кількох військових частин буде впроваджено пілотний проєкт з соціального супроводу військовослужбовців та їх родин. Послуга соціального супроводу у військових частинах дозволить підійти до вирішення проблеми соціального обслуговування ветеранів та їх родин комплексно та сприятиме створенню цілісної системи соціальної підтримки [2]. Зазначений проєкт стане важливою складовою створення системи професійної реабілітації військовослужбовців. Так як вже в процесі соціального супроводу соціальні працівники можуть запропонувати проєкти спрямовані на формування професійних навичок, що є затребуваними на ринку праці в мирний час. Звісно, що в рамках військових частин освоєння професійних компетентностей є процесом важким, але навіть профорієнтація дає можливість планування свого цивільного життя, що потім суттєво спрощує перші етапи професійної реабілітації вже після демобілізації.

Для організації професійної реабілітації за моделлю вдосконалення та відновлення професійних навичок необхідно організувати систему тестування рівня професійних навичок ветеранів. Зазначену функцію можуть виконувати заклади вищої освіти чи спеціалізовані центри на базі ветеранських хабів та центрів. Після встановлення рівня професійних компетентностей ветерана він звертається до закладів вищої освіти, які пропонують йому освітні програми, що можуть йому допомогти підвищити рівень освітніх компетентностей за напрямом провідної діяльності. Останнім етапом реабілітаційного процесу повинна стати оцінка рівня освоєння професійних знань та рівня реалізованості компетенції на практиці.

Професійна реабілітація ветеранів за моделлю освоєння соціально затребуваних спеціалізацій в першу чергу повинна формуватись на основі співпраці закладів вищої освіти та спеціалізованих ветеранських центрів. В рамках зазначеної співпраці виглядають перспективними освітні програми за підготовкою помічників ветеранів, соціальних працівників, психологів, фізіотерапевтів. Знання із зазначених спеціальностей допоможуть ветеранам бойових дій працевлаштуватися в сфері реабілітації ветеранів та допомоги їх родинам. Крім наведених вище освітніх програм, достатньо перспективними виглядають освітні програми з підприємницької діяльності. Так як після війни в Україні буде спостерігатись брак малих та середніх підприємств і цю нішу могли б заповнити ветерани. Підприємці це основа української економіки і тому її підживлення ветеранами може бути поштовхом для розвитку української економіки. Особливо це стосується сфери послуг та крафтових виробництв. Не слід забувати і про відтік з країни управлінців різних ланок на промислових підприємствах. Тому освоєння

підприємницьких та управлінських навичок ветеранами, в рамках професійної реабілітації, набуває особливої перспективи.

Зважаючи на те, що достатньо високий відсоток ветеранів мають функціональні обмеження то бачимо доцільність у створенні освітніх програм з освоєння навичок ІТ. Зазначений напрям професійної реабілітації є дуже перспективним так як спеціалісти з програмування мають високі зарплати та не потребують високого рівня функціональності. Не слід забувати і проте, що значну кількість ветеранів можна за віком віднести до молоді, а це свідчить проте, що вони мають високий рівень інтегрованості в систему ІТ, що суттєво зменшить час адаптації до освітньої програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чеботнікова І. Потрібна допомога та реабілітація: скільки ветеранів в Україні. URL: https://24tv.ua/skilki-veteraniv-ukrayini-minveteraniv-nazvalo-tsifru_n2378026
2. Соціальний супровід військових та їх родин: уряд підтримав пілотний проект Мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23093.html>

Рахманов Олександр¹

Email: oleksandr.rakhmanov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8884-5515>

Українські мігранти в європейських країнах: процеси інтеграції та адаптаційні проблеми

Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни. Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни», 1-2 грудня 2023 року (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології). – К.: Видавництво «Наукова столиця», 2024. – 329 с.

Більш ніж півтора роки життя мільйонів українців на чужині, неоднозначність сьогодення їхнього стану та неясні перспективи майбутнього, на даний момент роблять актуальним розгляд стану життя українців за кордоном. Зі статистикою числа українських біженців у Європі та світі ситуація досить відома та зрозуміла. Але не менш важливими є питання, яким є соціально-психологічний портрет українських біженців за кордоном, які є тенденції міграції та поведінки, як відбувається процес їх інтеграції та які виникають адаптаційні проблеми на цьому шляху. На ці вищеперелічені аспекти я акцентую дослідницьку увагу у тезах.

Внаслідок російсько-української війни мільйони громадян України знайшли притулок у країнах Європи, отримавши статус, що дає можливість спрощеної інтеграції в країнах Європи, по суті, відповідний правам місцевих

¹Доктор соціологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу соціально-політичних процесів Інституту соціології НАН України.